

Cuprins

Născut în URSS. În loc de introducere	7
Pionieri <i>forever</i>	11
Prima mea pereche de <i>djinsî</i>	15
Vacanță, tabără dragă	19
<i>Jvacika</i>	23
<i>Buratino, Habarnam, Ariciul în ceață...</i> sau bunele, blindele vremuri	25
Cum vă dați seama dacă cineva este născut în anii '70 în URSS	33
Eroii vremurilor noastre	39
<i>Komunalka</i> (I)	43
<i>Steclopunct</i> sau ce poți face cu o rublă ?	47
Stirlitz, un James Bond sovietic	49
Ulianov, Lenin sau pur și simplu Ilici	53
Jawa	58
Amanta revoluționarului	60
Sex în URSS (I)	63
Fanny Kaplan	66
Școala, educația politică și alte preocupări	68
12 aprilie 1961 : <i>Poebali</i>	71
Reclamă <i>versus</i> Propagandă în URSS	74
<i>Stiliaga</i>	79
Ce bea cetățeanul sovietic ? (I)	83
Anii '80 : marș triumfal, marș funebru	88
Pavel Korciaghin sau de ce l-am iubit pe Buharin	91
<i>KVN</i> sau despre clubul celor veseli și ingenioși	94
Gorbaciov, un <i>Gensek</i> neobișnuit care cântă <i>Perestroika</i>	97

<i>Ukazul</i> antialcoolic	101
Ce bea cetățeanul sovietic ? (II)	104
Șah <i>Mat(î)</i>	109
Ciapaiev	113
Mosfilm	116
Aventura sovietică a obiectelor	120
Prezervativul sovietic	127
Sex în URSS (II)	129
Lecția de geografie	134
Dansul în URSS	139
Muzica de zi cu zi și rockul sovietic	142
Dezghețul vesel al lui Hrușciov	156
Odă <i>tualetului</i> sovietic	164
Știința sovietică între <i>ouăle fatale</i> și <i>inima de câine</i>	170
9 mai, Ziua Victoriei	178
<i>Maiovka</i> e mai mult decât <i>1 Mai</i>	184
<i>Homucus</i> , politrucii, disidenți și inteligența	188
<i>Arlionok & Zarnița</i> și alte distracții	195
De la <i>kubne</i> la <i>oceredi</i>	200
Problema evreiască sovietică	204
Bancul sovietic, cel mai bun banc din lume	208
Fraze înaripate	212
Ostap Bender, eroul meu preferat	218
<i>Komunalka</i> (II)	222
Kremlinologii	226
Puci	229
Ce-i de făcut ?	232
P.S.	235
<i>Postfață. Nostalgii sovietice</i> (Sorin Antohi)	237
<i>CV – URSS</i>	247
<i>Notă asupra ediției</i>	265

Știința sovietică între *ouăle fatale* și *inima de câine*

Cu toții îl iubim și îl respectăm la nebunie pe Mihail Bulgakov. Greu poți găsi un scriitor care să te fascineze în așa măsură cum o face el. Cu toții i-am citit aproape toată opera. *Maestrul și Margareta*, *Inimă de câine*, *Ouăle fatale*, *Diavoliada* și multe, multe altele. Vă aduceți aminte de *Inimă de câine* și *Ouăle fatale*. În prima, profesorul Filip Filipovici Preobrajenski îl transformă pe Șarik din câine în om, printr-o simplă operație, iar în a doua, printr-un procedeu tehnologic, ouăle banale sînt modificate genetic și din ele ies adevărați monștri. Ei bine, aceasta nu e o variantă gogoliană a științei și societății sovietice, ci o realitate. Aceste lucruri s-au întîmplat cu adevărat și se mai întîmplă încă sub ochii noștri în multe locuri din lume. Iar ca să le vedeți și să le înțelegeți e bine să nu le citiți nici prin ochelarii politrucilor sovietici, nici prin ochelarii la fel de mați ideologic ai politrucilor liberali. Căci pentru ambele părți sîntem niște cobai cărora li se aplică aceeași procedură chirurgicală. Ni se înlocuiesc părți semnificative ale organelor genitale și ale creierului, adică ni se umblă la gîndire și dorință, iar cînd ne trezim, e bine să facem asemenea

lui Șarik, să citim invers textul, cuvântul oferit spre lectură. Să citim *ABÎR*. Noi știm ce spunem și la ce ne referim, căci instinctul nu ne minte. Pentru noi *ABÎR* e ceea ce pentru *el* e *RÎBA* (pește). E bine să recitim aceste texte și să înțelegem. Dar, de fapt, voiam să ajung la știință, la știința sovietică.

Știința sovietică a produs aceste „ouă fatale”, aceste transplanturi de „inimă de câine”, de gândire și dorință. Ea a jucat perfect jocul dintre cultură și natură. URSS a fost, poate, prima țară care a înțeles și a aplicat acest procedeu ce va avea un rol imens în tot secolul XX. Acest procedeu reușește să transforme natura și cultura într-o forță imensă printr-o subordonare politică, ideologică. Odată încărcate cu o semnificație politică, cultura și natura devin niște forțe incomensurabile. Știința sovietică a jucat această carte perfect, chiar cu riscul de a crea mecanisme producătoare de „ouă fatale” sau „inimi de câine”. Fraze de tipul „Știința a demonstrat că...” au devenit o armă mult mai puternică decât rachetele nucleare. Acest gen de argumente pot să devieze ori să controleze traiectoria a ceea ce e mult mai mult decât o armă, și anume conștiința.

Legitimarea științei sovietice a fost, firește, controlată perfect de noua putere. Așa cum vechea lume, vechea clasă era distrusă din temelii, nici vechea știință, numită „burgheză”, nu-și mai avea locul în noua lume. Au început să apară un mare număr de proiecte științifice utopice, care veneau mai degrabă din lumi fantastice decât dintr-o legitimare a unei anumite metodologii a cunoașterii. Utopiile, de fapt, nu au nevoie de legitimare ori se legitimează prin cu totul altceva. Proletariatul, clasa cea mai progresivă

din punct de vedere istoric, câștigase, iar marxism-leninismul era filosofia sa de viață. Totul se subordona acestei noi forțe. Toate științele trebuia să se legitimeze în fața acestei noi forțe, noi puteri. Primele științe care au căzut sub lama revizuirii au fost științele umaniste precum filosofia, istoria și istoria diverselor materii, pedagogia, etica, lingvistica și altele care aveau un anumit substrat ideologic și ar fi putut periclita noua putere. Toate științele umaniste au fost puse serios în discuție, iar științele naturale și cele exacte erau într-o situație delicată. Într-o lume nouă, totul trebuia să fie nou, iar într-o lume superioară și știința trebuia să fie superioară. (Știința, asemenea muncii și artei, trebuia să vină să elibereze.)

Unul dintre cele mai reprezentative momente de început îi aparține omului de știință, biolog și botanist, care se ocupa de selecții naturale, Ivan Vladimirovici Miciurin. El își propunea să lupte cu natura și s-o învingă. Omul „nu trebuie să cerșească și să aștepte milă de la natură; scopul nostru este să luăm de la ea totul”. Pentru Miciurin, lupta cu natura era pe viață și moarte; el vrea s-o îmblânzească și să i-o subordoneze omului. Natura trebuie transformată asemenea animalelor, care din animale sălbatice devin animale domestice. Natura trebuie să devină un animal de casă. Și face un proiect grandios: să crească piersici în regiunea Tambov. Pentru a înțelege cât de radical e pusă problema, va spun că în orașelul Kazlov, unde se făceau experimentele, în ianuarie temperatura e între 12° C și 40° C. Până și Miciurin afirmă în însemnările sale: „Aceasta e deja suficient pentru a omorî orice speranță în ce privește posibilitatea de creștere a unei culturi a piersicilor în regiunea noastră.

Dar, mai întâi, de obicei dorești ceea ce n-ai, iar în al doilea rând, ce nu poți face prin muncă perseverentă și răbdare umană!”.

Proiectul său de selecție și de producere a noilor specii de plante seamănă perfect cu modelul social de producere a *Omului Nou*. El ajunge la o serie de descoperiri importante, pe care încearcă să le împingă dincolo de orice limită. Miciurin înțelege că, pentru a produce noi soiuri de plante, e nevoie, pe de o parte, de un portaltoi de „origine sănătoasă”, rezistentă și, pe de altă parte, de un altoi productiv. Rezultatul – puietii trebuie căliți asemenea spartanilor, pentru a rezista noilor condiții climaterice. Așa au apărut primele soiuri de copaci care trebuia să reziste gerurilor de peste iarnă și care se subordonau voinței umane, și nu naturii. Paralel, în acea perioadă, în societatea sovietică apar primii *intelectuali-muncitori*. Miciurin mai propune o teorie interesantă, care trimite direct la ce se întâmplă în societate, și anume teoria *dominării*. Teoria se reducea la modul în care acționează „educația” asupra condițiilor de creștere a plantelor experimentate. El caută soluții și tehnici de transmitere a calităților de la altoiul-mamă la puiet, precum și a modului de educare a puietului încă din perioada precoce a vieții. A *selecționa* devine identic cu a *revoluționa*, iar Miciurin devine un adevărat simbol al științei sovietice. Să nu credeți că această teorie și această practică au fost specifice doar URSS. Chiar și dincolo de ocean omul de știință Miciurin și tehnicile sale erau foarte apreciate.

Miciurin a fost totuși un om de știință. A respectat, în felul său, natura și regulile științifice. După el, în domeniu, a venit un ucenic la fel de sîrguincios,

Vavilov. Iar după Vavilov a venit un personaj, Lîsenko, care a dat peste cap o bună perioadă de timp întreaga știință sovietică, cu bunele și relele sale. El a reușit să facă un altoi perfect între știință și putere, să subordoneze perfect știința puterii.

În anul 1935 URSS devenise una dintre cele mai importante forțe în domeniul cercetărilor în biologie și genetică, pe linia *mendelismului* științific. În urma cercetărilor lui Miciurin și Vavilov, au apărut și roadele. Însă apare un nou personaj, Lîsenko, care, pe lângă faptul că e talentat, șarmant și înzestrat cu o retorică scilpitoare, mai și înțelege faptul ca poți face politică și în interiorul științei și că poți domina politic știința. Astfel, cunoscînd foarte bine slăbiciunile sistemului și urgențele reale și ideologice ale țării, el dă o puternică lovitură *miciurinismului* și, în mod indirect, și altor științe și reușește să-l mintă pe cel pe care nimeni nu prea îndrăznea să-l mintă. Adică pe însuși Stalin. În acei ani, *miciuriniștii* și geneticienii erau, putem spune, pe val. În scurt timp ar fi putut deveni varianta oficială în domeniu. Însă Lîsenko îi face pe geneticieni șah-mat, prin cîteva mișcări simple. Mai întîi, îi prezintă lui Stalin un soi de grîu „nou”. Caută cîteva spice mari, cu peste o sută de boabe, și-i dă un nume caucazian, pentru a-l impresiona pe Stalin. Promite o creștere de pînă la patru ori a producției. Toată lumea științifică știa că e o șarlatanie, știa că aceste spice pot crește, dar nu pot da roadă dacă sînt crescute în mod normal pe lanuri întinse. Stalin însă e profund impresionat. Toată echipa de la Kremlin e impresionată, iar acolo nu e prezent nici un om de știință. În al doilea rînd, atacă la nivel „științific” cercetările din domeniul geneticii,

de pe poziții „marxiste”. Genetica pică în dizgrație, e numită știință burgheză, iar și mai grav e faptul că mulți cercetători de vîrf ajung în lagăre de concentrare. Acest eveniment are repercusiuni semnificative și în alte domenii științifice.

De exemplu, tot ce ține de teoria probabilității, în acea perioadă a anilor '40-'50, este în pericol. Știința nu are nimic de-a face cu întîmplarea, cu probabilitatea. Nici chimia și nici fizica nu au voie să apeleze la probabilitate. În ciuda faptului că matematica probabilistă este foarte dezvoltată în URSS, știința trebuie să se elibereze de probabilism. Astfel, o știință precum statistica, un domeniu bine dezvoltat în URSS, cade în dizgrație, ca mai tîrziu să fie condamnată. Va fi reabilitată treptat, dar mai degrabă va fi subordonată economiei politice decît matematicii. Partidul concluzionează simplu: dacă nu există probabilitate în ideologie, se presupune clar că nu există probabilitate nici în științe.

Paradoxal, aceste încrîncenări și schimbări ideologice radicale și, mai ales, transformarea fizică, biologică a elitelor din știință nu împiedică însă dezvoltarea științifică din URSS. Ea găsește întotdeauna resurse și oameni care să producă de o manieră exemplară. Matematica, ingineria, fizica, tehnologia, chimia au devenit științe de top în URSS, recunoscute și de occidentali. Mulți oameni de știință sovietici au luat premiul Nobel pentru diverse domenii, iar unii chiar și pentru pace. Se pare că problemele tîrzii ale științei sovietice au venit din altă zonă.

Mai există un lucru absolut incitant, care numai în URSS sau în țări cu un avînt utopic asemănător se poate întîmpla. Aici poți găsi, cum ar spune